

NOGIRONLIGI BO‘LGAN SHAXSLARNING IJTIMOY HAYOTDAGI O‘RNI

Respublika imkoniyati cheklangan
shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan
maxsus texnikum direktori

Vohobov Murodali Jaalilovich

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar
uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikum
ijtimoiy moslashuv fani o‘qituvchisi
Chorshanbiyev Avaz Eshkuvatovich

Аннотация: *Ushbu maqola nogironligi bo‘lgan shaxslarning ijtimoiy hayotdagi o‘rni masalasini ko‘rib chiqadi va ushbu mavzuda ta‘lim olish orqali jamiyatda o‘z o‘rniga ega bo‘lishini ta‘kidlaydi.*

Калит so‘zlar: *inklyuziya, insoniylik, zamonaviy ta‘lim nogironligi bo‘lgan shaxslar, jamoat hayotida teng ishtirok etish, ijtimoiy-madaniy imkoniyatlar, cheklangan imkoniyatlar.*

Asosiy nogironligi bo‘lgan shaxslar jamiyatda o‘zlarini qanday anglashlari emas, balki insoniyat ularga qanday munosabatda bo‘lishidir. Axir, har bir inson qabul va qo‘llab-quvvatlashga muhtoj. Biz zamonaviy jamiyat nogironligi bo‘lgan shaxslarga qanday munosabatda bo‘lishi masalasiga to‘xtalamiz. Inklyuzivlik ("inklyuzivlik" so‘zidan) nogironligi bo‘lgan shaxslarni faol ijtimoiy hayotga chinakam integratsiya qilish jarayonidir. Inklyuzivlik har bir insonga jamoat hayotida teng ishtirok etish imkonini beruvchi aniq yechimlarni ishlab chiqish va amalga oshirishni o‘z ichiga oladi

Mamlakatimizda har bir inson, shu jumladan nogironligi bo‘lganlar ham ta‘lim olish huquqiga ega. Zamonaviy ta‘limni muvaffaqiyatli amalga oshirish faqat sog‘lom axloqiy poydevorga ega jamiyatda mumkin. Ko‘plab sotsiologlar, psixologlar va o‘qituvchilar nogironligi bo‘lgan shaxslarning ijtimoiy hayotdagi o‘rni mavzuga qiziqishning ortib borayotganidan dalolat beradi. Zamonaviy ta‘lim nogironligi va nogironligi bo‘lgan bolalarning boshqa bolalar bilan birga shunchaki jismoniy mavjudligi bilan sinonim emas. Zamonaviy ta‘lim va tarbiyada tegishli sharoitlarni yaratish barcha jihatlarni, jumladan, moddiy, jismoniy va munosabat jihatlarni qamrab oladi. Bunday tizimdagi muhit va imkoniyatlar turli nogironligi bo‘lgan barcha

bolalarni qamrab oladigan darajada bo'lishi kerak. Ko'pgina ta'lim muassasalari zamonaviy ta'limga o'tmoqda, chunki hozirda jamiyatning gumanizm haqidagi tushunchasida global o'zgarishlar yuz bermoqda. Ijtimoiy ongning gumanistik konsepsiyasi zamonaviy dunyo o'zaro bog'liq va interaktiv ekanligi, barcha hayot qarashlarining tengligi tan olinganligi, an'analar hurmat qilinganligi va innovatsiyalar qabul qilinganligi, shuningdek, shaxslar o'rtasida, ularning qobiliyatlaridan (intellektual, jismoniy va boshqalar) qat'i nazar, dialogik va teng huquqli munosabatlar o'rnatilganligi haqidagi tushunchaga asoslanadi. So'nggi paytlarda hayotning qadri haqidagi g'oyalar asta-sekin, ammo barqaror rivojlanib borayotganini kuzatish mumkin. Yaqinda biz hayot qadri haqidagi g'oyalar jamoatchilik ongida asta-sekin, ammo ishonchli tarzda mustahkam o'rinish borayotganini kuzatdik. Ijtimoiy qiziqish boshqacha, hayot va ijtimoiy faoliyat uchun cheklangan imkoniyatlarga ega, rivojlanishi va hayoti odatiy doiraga mos kelmaydigan shaxslarga qaratilmoqda. Keng ma'noda zamonaviylik nafaqat ta'limni, balki ijtimoiy munosabatlarning butun spektrini: ish, muloqot va o'yin-kulgini ham qamrab oladi. Hamma joyda qulay va mehmondo'st muhit yaratilishi, atrof-muhit va jamoatchilik ongining to'siqlarini bartaraf etish kerak. Hozirda mamalakatimizda zamonaviy ta'lim O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, O'zbekiston Respublikasida nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi qonun va Bola huquqlari to'g'risidagi konventsiya bilan tartibga solinadi. Davlat barcha darajalarda zamonaviy ta'lim va umrbod ta'limni ta'minlashi kerak. Sifatli ta'lim olish imkoniyatidagi to'siqlarning yo'q qilinishi nogironlar va nogironligi bo'lmaganlarning ijtimoiy makonini birlashtirishga olib keladi va nogironlikka munosabat o'zgarmoqda: bu endi nuqson emas, balki har bir shaxsning o'ziga xos xususiyati hisoblanadi. Bizning fikrimizcha, zamonaviy ta'lim tizimi ijtimoiy-madaniy imkoniyatlar, ta'lim maydoni va jamiyatning axloqiy tamoyillari nuqtai nazaridan kun sayin kengayib bormoqda. Shuning uchun biz jamiyatning zamonaviylikka tayyorlik darajasini o'rganish va nogironligi bo'lgan shaxslarga nisbatan jamoatchilikning munosabatini o'zgartirishimiz kerak.

Jamiyat bizning dunyomizdagi inklyuziya muammosiga qiziqish bildirmoqda. Gumanizm va qabul qilish pozitsiyasidan kelib chiqib, u bu muammoga yechim izlaydi. Hozirda hamma ham nogironligi bo'lgan shaxslarni qabul qilishga tayyor emas. Ammo shaxslar bu muammoni tan olishlari, jamiyat inklyuziya masalasini hal qilish uchun gapirishga, mulohaza yuritishga va harakat qilishga tayyor ekanligi barchani rag'batlantirishi kerak. Ushbu axloqiy kontseptsiya har bir inson hayotining qadrini bu dunyoda noyob va takrorlanmas sifatida tasdiqlaydi. Ularning rivojlanish

nogironligi bor-yo‘qligidan qat’iy nazar, to‘liq hayotga bo‘lgan shartsiz huquqi, shuningdek, ularning maxsus ehtiyojlariga muvofiq ta’lim olish va maxsus yordam olishning shartsiz huquqi, boshqalar qatori munosib hayotga bo‘lgan huquqi va hurmat bilan munosabatda bo‘lish huquqi. Axir, nogironligi bo‘lgan shaxs shunchaki boshqa shaxs emas; ular noyob shaxs!

Shuning uchun, zamonaviy dunyoda inklyuziya jarayoni shunchaki ijtimoiy hayotdagi muayyan o‘zgarishlarni texnik yoki axborot asosida amalga oshirish emas, balki, eng avvalo, insonning hayotga va uning qadriyatlariga bo‘lgan qarashlarini o‘zgartirishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonuni
2. O‘zbekiston Respublikasida nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi qonun
3. Bola huquqlari to‘g‘risidagi konventsiya
4. Ijtimoiy moslashuv fani o‘qitish materiallari
5. Internet materiallari